

Бібліотека: „Новий Світ” Ч. 14.

В. Левинський

ВІДОКРЕМЛЕННЄ ::: ГАЛИЧИНИ :::

Ціна 12 ц.
25 за \$2.50; 100 за \$8.00; 250 за \$16.00

Монтреал 1917.

НАКЛАДОМ ІВ. ГНИДИ. — З ДРУКАРНІ ПОВИЙ СВІТ.

NOWYJ SWIT, BOX 1051, MONTREAL, QUE. CANADA.

DK508

.9

G35

L38

1917

P***

890901

Відокремлення Галичини.

Дня 5. падолиста 1916 р., рівночасно з проклямованнем Франц Йосифом I. і Вільгельмом II. незалежної польської держави з польських обшарів Росії зайятих військами центральних держав, в межах, поки що не означених, появилсь відручне письмо австрійського монарха, заповідаюче відокремлення Галичини. Головний уступ сього письма такий:

„Я тому моєю волею, в хвилі, коли повстає нова (польська) держава, рівнобіжно з сею подією даю Галичині право, в повній мірі самостійно порядкувати свої краєві справи, о скільки се є в згоді з її приналежністю до державної цілости та дозріваннем сеї цілости і тим самим запоручити населенню Галичини його національний і господарський розвиток”.

Те, проти чого австрійські Українці вели від 1848 р. боротьбу не на жите, а на смерть, стаєть ся фактом. Бо нема найменшого сумніву, що „воля” суверена габсбурської монархії стане в парламентарній дорозі законом. А щоби оцінити як слід, як в „конституційній” австрійській державі поведять ся її керманичі з цілим народом, треба пригадати, в який спосіб прийшло до проголошення вище згаданого цісарського відручного письма. Тут маємо з одного боку публичну заяву голови укра-

їнського парламентарного клубу, д-ра Костя Левицького, з котрої довідуємо ся, що австрійський президент міністрів граф Штірк, завсїгди давав українській парламентарній репрезентації як найбільш рішучі заяви що до подїлу Галичини на дві національні відмежні і автономні теріторії, польську і українську (останнім разом зложив він таку заяву 10 жовтня с. р.), а з другого відповідь наслідника вбитого шефа австрійської внутрішньої політики, д-ра Кербера, дану делегації українських парламентарних послів, що явились у нього з протестом проти проголошення „відручного письма“, в якій він заявив, що справу відокремлення Галичини застав він при обняттю свого уряду як доконаний факт. Значить, в справі наміру монарха Австрії і його правительства, відокремити Галичину, не тільки не було ніякого порузуміння з представниками українського народу, але про сей намір навіть не повідомлено їх. Так отже одурено просто три і пів міліоновий український народ Галичини а в додатку, наче з вдячности за його лояльність супроти держави в сій війні і за надзвичайні жертви його в ній, копнено.

Даремно шукати за прикладом в історії, що нагадував би подібне пониження і нещасте, яке спало на український народ Галичини. Нічим тут Седан! Аджеж в полон попав весь народ — не наслідком побідного оружія ворога! Ним розпорядились так, як в часах панщини розпоряджував ся пан зі своїм рабом.

Щоби зрозуміти значінне і наслідки катастрофи, які вона веде за собою для Українців, треба пригадати читачеві найважнійші дані й факти з акції Поляків за відокремленням Галичини.

Вона почалась з самого початку конституційної ери в Австрії.

В рр. 1848-1867, коли то в Австрії укладалось конституційне життє і доконувалась її перебудова, Поляки уживали всіх заходів щоби не допустити до якого небудь політичного значіння Українців як в державі, так і в Галичині.

В змаганнях народів Австрії за її перебудову, боролись між собою два прінципи: національно-етнографічний і територіяльно-коронних країв. Особливо сильною була ся боротьба в першому австрійському Державному Соїмі, що розпочав свої наради 22. липня 1848 р. у Відни, а після жовтневої революції переніс ся до Кромержа, де радив від 22. XI. 1848 до 4. III. 1849. В соїмі виступали австрійські Українці (єпископ Яхимович від „Головної Руської Ради“) з енергічним домаганням поділу Галичини на польську й українську частини. Змагання сї одначе не мали успіху, не зважаючи на те, що поважні репрезентанти інших націй заявили ся і промовляли в Кромержській комісії за поділом Галичини (Кавніч, Паляцкий, Рігер, Пічкас, Рац). Побідили Поляки, в імени яких Смоляка і Земьялковский перешли просто істнування українського народу, вважаючи українську мову за діалект польської. В Кромержській конституційній комісії ухвалено внесок, який о стільки зміняв до теперішній стан, що „Королівство Галичини з Бу-

ковиною” розділено на два окремі коронні краї. Ніякої зміни що до Галичини не вносить так зв. октропована конституція з 4 марта 1849. Дперва цісарський патент з 29. вересня 1850 (міністерство Баха) задержував вправді існування окремого коронного краю „Галичини й Володимирії з князівствами Освенцім і Затор і вел. князівством Краківським”, але ділив сей край на три округи правління (Regierungsgebiete): краківський, львівський і станиславівський. Кождий округ мав окремий свій сойм (соймову курію) а Краєвий Виділ, до якого кождий сойм посилав по 5 своїх делегатів, був виконуючим органом всеї краєвої репрезентації. Як бачимо, патент сей значно пішов на стрічу українським домаганням, хоч їх вповні не задовольняв. Він в кождому разі розмежував впливи і власть обох народів та хоронив Українців перед польською майоризацією. Одначе не довго могли тїшити ся Українці сим успіхом. 31. грудня 1851 знесено конституцію в цілій державі та привернено абсолютизм. А в 10 літ пізнійше, коли керманичем держави став заїлий ворог Українців, граф Агенор Голуховський, Поляки віднесли вже повну побіду. Цісарський дипльом з 20. жовтня 1860 клав на основу перебудови держави автономно-федералістичний прінціп. „Королівство Галичини” творило окремий коронний край з широкими автономними краями. Сей стан що до Галичини задержувала так зв. дуалістична конституція з 21. грудня 1867, що удержалась досі а яка ділила державу на два комплекси країв: австрійських, в котрій домінуюче становище заняли Німці і угорських, в котрих такеж

становище припало Мадярам. На папері визнавала ся конституція рівноправність всіх народів Австро-Угорщини, в дійсности dokonувала їх поділ на пануючі і поневолені. Крім Німців і Мадярів пануючим народом ставали Поляки. Конституція віддавала їм під їх фактичне панування Українців в Галичині. В сьому отверто признав ся австрійський уряд, заявляючи в 1867 р. устами міністра Бейста отсі памятні слова: „Полишасть ся Полякам як домашню справу, на скільки Українці мають істнувати”.

Від 1867 р. починаеть ся друга фаза в акції Поляків за відокремленнем Галичини. Забезпечивши собі неподільність коронного краю „Галичини і Володимирії” та ставши його фактичними панами, вони з одного боку старають ся використати всі здобуті права а з другого змагають до повного відокремлення Галичини. Як розуміли Поляки се своє домаганне, показує нам се так зв. „галицька резолюція”, ухвалена галицьким соймом дня 24. вересня 1868. Для важности її, позволимо собі навести повний текст її:

„Сойм заявляє на основі § 19 краевого статута*), що орґанізм монархії, утворений основними державними законами з 21. грудня 1867 подає нашому краю стільки законодапної й адміністрацій-

*) § 19. краевого статута звучить: „Сойм є покликаний і 1) радить і ставить внески і а) про оголошені загальні закони й урядження що до їх особливого впливу на добро краю і б) на виданне загальних законів, уряджень, яких вимагають потреби й добро краю; 2) видавати оречення про всі предмети, що до яких уряд засягає його ради.

ної самостійности, скільки йому належить ся з огляду на його історично-політичну минулість, окрему національність, ступінь цивілізації й територіальний об'єм, через що не відповідає ані бажанням національного розвитку та його умовам, ані дійсним потребам краю і довше тривання такого стану, викликаючи загальне невдоволення, мусить шкідливо вплинути на розвиток нашої провінції й добро цілої монархії.

„Сойм ставить на основі § 19 краевого статута отсей внесок:

Королівству Галичини й Володимирії з вел. князівством краківським признаєть ся національну автономію в розмірах, відповідних його потребам та особливим краєвим відносинам а перш за все:

1. Сойм буде виключно рішати про спосіб виборів до Державної Ради.

2. Галицька соймова делегація буде брати участь в нарадах Державної Ради тільки в справах спільних сьому королівству з іншими частинами монархії, заступленими в Державній Раді.

3. Отсі права, на скільки вони відносять ся до королівства Галичини й Володимирії з вел. князівством Краківським будуть вилучені згід означеної основним державним законом компетенції Державної Ради і по думці § 12. того закона перейдуть під компетенцію сойму: а) урядженне про торговельні палати і торговельні органи; б) законодавство про кредитові й асекураційні інституції, банки й каси ощадности з виїмком карткових банків; в) законодавство про право приналежности; г) установленне основ навчання що до народних шкіл і

гімназій, далі законодавство про університети; д) законодавство карно-судове і карно-поліційне, як також цивільне і гірниче; з) законодавство про основи організацій судових і адміністраційних властей і) закони, які мають бути видані для переведення основних державних законів про загальні права громадян, про судейську й виконуючу власть і які там є покликані; к) законодавство в справах, що відносять ся до обовязків і відносин нашого краю супроти інших країв монархії; л) громадське законодавство без обмежень, які випливають із статті 4. основного державного закону з 21. грудня 1867 про загальні права громадян.

4. Для покриття коштів адміністрації й судівництва, віроісповідань і просвіти, публичного безпеченства і земельної культури в Галичині буде виділена з державного скарбу до розпорядимости сойму сума відповідаюча дійсній потребі і що до подробиць ужиття вийнята з під компетенції Державної Ради.

5. Добра, приналежні до королівства Галичини й Володимирії з вел. княз. Краківським, т. зв. камеральні, будуть влучені як власність краю до краевого фонду.

6. Сільні копальні королівства не можуть бути без дозволу сойму ані продані, ані заміняні, ані обтяжені.

7. Королівство Галичини й Володимирії з вел. княз. Краківським дістане свій власний Найвисший Судовий і Касаційний Трибунал.

8. Королівство дістане відповідальне перед соймом краєве правительство в справах внутрішньої

адміністрації, судівництва, просвіти, публичного безпеченства і земельної культури, як також краевого міністра в раді корони”.

„Резолюцію” сю можна вважати за максимальну програму Поляків що до Галичини, якої здійснення дає їм повний суррогат польської державности в рамках австрійської держави.

Вправді, вона ніколи не стала законом, хоч о се горячо побивали ся Поляки. Так в 1871 р. коли посол Грохольський поновив її в австрійському парламенті, підчас дебати над ним, дня 5. мая виступило міністерство Гогенварта з правительственным проектом відокремлення Галичини. Проект одначе впав. Але Поляки потрапили обійти парламент і в дорозі чи то цісарських розпорядків, чи секретних умов з урядом і короною, вдали зреалізувати много важних пунктів висше наведеної „галицької резолюції”. Знаємо тільки найважніші. Так 5. червня 1869 видано для Галичини правноязикові постанови. Вони впроваджували у внутрішній службі краю і в зносинах з властями, урядами й судами (крім війська) польську мову. В 1871 р. іменував у перше цісар в раді корони з поміж Поляків так зв. „міністра без портофелю”, відомого під іншою, хоч неправильною назвою „польського міністра для Галичини”. Іменованне його завсїгди повторювано при зміні кождочасного міністерства. Сей міністер мав стояти на сторожі польських інтересів в кождочаснім державнім правительстві. Коли додамо до того, що найвисший австрійський урядник в Галичині, що сидів в львівській „палаті під кавками” був завсїгди іменований з поміж Поляків і як муж

довіря та ексекутор волі Поляків був дійсно польським королевятком в Галичині, то можна сказати, що вже в початках 70 рр. мин. століття, Поляки, здобувши головні основи краєвої автономії, були абсолютними панами краю. Галичина стала дійсно польською провінцією австрійської держави.

А все таки „*kwesytia rusińska*” відбирала галицькій Польщі спокійний сон. Всі її змагання до колонізації і польонізації української частини краю розбились остаточно о консерватизм українського мужика. І якже-ж польська шляхта могла спокійно спати, коли вони бачили, що українське село почало що раз сильніше гомоніти і показувати своє невдоволене з існуючого стану річий?! Коли від часу так зв. кровавих баденівських виборів не було року, щоб в боротьбі українських мас за свої людські права не лялась кров і не падали трупи?!. Розвиток „українського питання” в Галичині загрожував на правду „*polski stan posiadania*” в її східній частині. Українське національне відродження грозило дійсно зірвати сю штучно й насильно сконструовану будівлю, відому під назвою „*Autonomii kraju*”. Виборча реформа до галицького сойму з 1913 р., що давала можливість Українцям впровадити в соймі третину послів сойму, дозволяла їм не допустити до ухвали ні одного закона, некористного для українського народу. В ній здобули Українці важне й успішне оружје в боротьбі своїй за поділ Галичини. Не судилось одначе їм користати з сього оружја. На перешкодї сьому станула світова війна.

Для Поляків настала та хвиля, про яку мріли

їх діди та батьки, їх національні поети-пророки, що повинна була принести їм незалежність. Станули вони на висоті завдань сеї хвилі. Позбулися-ж своїх історичних помилок, що привели їх батьківщину до упадку? Зрозуміли-ж вони потребу миру з „братнім народом“, історичні взаємини котрих будять стільки кровавих спогадів.

Даремно шукати дотичної відповіді на сі питання. Виставляючи постулат відбудовання польської держави в історичних межах, тим самим определили вони своє становище до українського народу. В австрійських Українців не вигасли ще традиції давньої шляхоцько-езуїтської Польщі! Надто свіже в їх пам'яті столітнє панування в Галичині! Коли отже перед їх очима станула ся страшна мара історичної Польщі, що мала стати дійсністю, стало ясным, що вони мусіли всіма силами боронитись перед претенсіями Поляків.

На чім же основували вони свої права до панування над українським народом?

На своєму історичному праві — українські землі (східна Галичина, Волинь, Поділля, Київщина) належали колись до Польщі і на тому, що після їх твердження, Українці є неспосібні до власного політично-державного життя. В дипломатичних своїх заходах, в тайних доносах до правительств центральних держав, в усій своїй пресі, в цілій повені брошур і книжок на польській і німецьких мовах, польські учені, політики, публіцисти, дипломати старали ся представити український народ як сирі, темні, етнографічні маси, без історичних традицій, без культури, які можуть бути

тільки матеріалом для чужих державностей.

Булоб ще пів біди, якби вони на сьому обмежувались.

Ні. Їм забажалось раз на завсїгди вирівнати свої політичні рахунки з австрійськими Українцями. То що сталось з їх вини на початку війни, переходить всі межі, дозволені в боротьбі культурного народу проти другого. Ми не знаємо, що хотіли осягнути Поляки, коли в другій половині серпня 1914 кинули вони в своїй пресі на весь український народ обвинуваченне в державній зраді супроти Австрії. Які се мало наслідки, не трудно догадатись. По селах і місточках східної Галичини виростили цілі алеї шибениць, на яких повисли тисячі повішених невинних жертв, головно українських селян. Тюрма Австрії наповнилась українськими арештантами, між якими не бракло сиволосих старців, ні маленьких дітей. Ніхто не міг ся встеричи перед підозріннями й доносами. Був час, коли українська мова вважалась просто мовою зради. Ми не знаємо, чи дійсно прислужили ся Поляки сим дїявольським вчинком справі своєї батьківщини. Належить зазначити, що проти ганебної тровлі в польській пресі не підніс ся ніякий протест з боку Поляків. Ми одно тільки знаємо. Сі шибениці станули вже як окровавлене марево між обома народами на шляху їх будучности.

В результаті усеї української політики Поляків появилось відоме нам відручне письмо Франц Йосифа I.*), що в значній мірі реалізує постулат

*) Правительственне предложенне в справі відокремлення Галичини буде прийняте без найменшого сумніву ав-

польських партій. (Воно явилось наслідком їх формальних переговорів з Австро-Угорщиною: з австрійським урядом переговорював в імени поляків бувший міністер, др. Білінський а з угорським відомий лідер польських соціалістів посол Дашинський.)

Австрійські Українці понесли ганебну поразку.

*

*

*

В мирний час акт австрійського монарха спричинив би формальну революцію серед українських мас в Галичині. Під нинішню воєнну пору маси її прийняли цісарське відручне письмо зі зловіщою мовчанкою. В Галичині не могло відбутись ні одно публичне віче для запротестовання проти акту. За те в політиці австрійських Українців викликав він цілу кризу. На нї виявилась вона в тому,

австрійським парламентом. Більшість німецьких партій „німецький національний союз“, християнські соціали, все німці будуть голосувати за відокремлення, за яким вони вже заявили ся. Загалом треба сказати, що серед Німців не виключаючи й німецьких с. д. є сильна тенденція, позбути ся „українського питання“, чи то через відданє Українців під „опіку“ Полякам, чи в разі потреби й Росії. Проти відокремлення Галичини, треба сподіватись, будуть Чехи й Словінці, які без галицьких послів в парламенті будуть здані на ласку й неласку Німців.

що президія українського парламентарного клубу, др. Кость Левницький і Микола Василько, зголосили свою резигнацію. Наслідком цього прийшло до реорганізації клубу на базі безумовної дисципліни. На чолі „української репрезентації“, до якої ввійшли не тільки послы австрійського парламенту, але й члени палати панів і послы соїмові станула „опозиція“ (голова віцепрезидент австрійського парламенту, посол Романчук, його заступник — посол Петрушевич і др. Лев Бачинський, секретар — др. Льонгін Цегельський). Зрезигнувала теж корпоративно президія так зв. „Української Національної Ради“ — організації, що повстала зараз на початку війни, яка об'єднувала всі укр. політичні партії. Посол Василько загалом вицофав ся з політичного життя.

Протест „української парламентарної репрезентації з дня 7. XI. 1916 р. проти відокремлення Галичини вартій того, щоб навести його в цілості:

„Наша рідна земля — читасмо в ньому (цитусмо за віденською Neue Freie Presse) — українське королівство Галичини й Володимирії принала австро-угорській монар-

хії на засаді дідичних прав габсбурьської династії. Через пізніше прилучення польських обшарів великого князівства краківського і князівств Затора і Освенціма, сполучено два національно — і історично різні краї в один коронний край, чим створено в штучний спосіб основу для панування польської більшості над українським народом.

Український народ Австрії ніколи не признав сеї єдності коронного краю, на против, завсїгди протестував торжественно і рішучо проти сього, обстоюючи непохитно натуральне своє право до самоуправи своєї національної території.

Заповіджене відокремлення Галичини нарушує як найбільше історичні а також вже здобуті права українського народу і віддає четвертий щод до величини народ австрійської держави під необмежене панування його національного противника.

Українська нація не признає ніколи відокремлення Галичини під польським пануванням та не зречеть ся права на самоуправу своєї національної території і створення окремого українського краю в рамках Австрії".

Торжественний протест видала теж Українська Національна Рада.

В хвилі коли пишемо отсі рядки, не маємо змоги зареєструвати інших прояв кризи, які безперечно мусіли проявитись, а які повнійше характеризувалиб ревізію в політиці австрійських Українців.

В самій річи, поява відручного цісарського письма в справі відокремлення Галичини означає повне банкруцтво тої політичної лінії австрійських Українців, що є загально відомо під назвою „австрійської орієнтації“. Здасть ся нам, що нема українського політика в Австрії, котрий міг би себе ще манити ілюзіями що до „визвольної“ ролі сеї держави супроти українського народу.

Що „австрійська орієнтація“ збанкрутувала серед Українців, на се дас найкращий доказ публичний лист посла М. Василька до Костя Левицького, оголошений в *Neue Freie Presse*. Австрійський патріотизм сього політика ніхто не зважить ся поставити під сумнів. Його-ж треба оважати за одного із головних практичних реалізаторів політики „австрійської орієнтації“. В сьому листі, (з дати Берлін 10.XI.

1916) повідомляючи про свою резигнацію із заступника голови „Української Національної Ради“, заявляє він, що сьо „Раду“ покликано до життя на початку війни як орган визвольних змагань австрійських Українців а в виду появи цісарського письма в справі відокремлення Галичини, ся організація не має рації існування.

Жаль тільки, що сталось се за пізно, коли українська земля (східна Галичина) в руїнах а її народ переживає тільки одні муки після тих великих ран, фізичних і моральних, та страшних ударів, які завдала йому сучасна війна.

Як кожда орієнтація, так і „австрійська“, корінила ся в політичній слабости українського народу, що живе в Австрії. Були важні причини, що сприяли поширенню її. Як головну треба добачувати в ненормальному становищі українського народу в Росії. Українці з над Дністра, Полтви й Сяну жили просто надіями, що прийде остаточно день волі для їх братів з над Дніпра. І чим більше відчували вони пристрастне бажанне стати вольним народом і чим більше відчували свою безсильність, тим більше звязували вони всі свої

надії з тою державою, в якій вони все таки знайшли корисніші умови боротьби за свої права й будучність і в якій користувались релятивною свободою.

Але й тут мусіли вони не тільки конкурувати з Поляками, але всіми силами боронитись проти їх плянів сотворення „Великої Польщі“. Конкуренції сеї Уїнці не видержали.

Се не вперше обманила Австрія раїнців! В 1848 р., коли престол Габсбургів хитався під ударами революції, австрійські Українці були найвірнійшою його когортою і підпорою, здобуваючи собі ганьблячу назву „Тирольців Сходу“. Вони рахували на вдячність Австрії а дослужились того, що в 1867 р. та сама Австрія віддала їх на поталу Полякам. Та сама історія повторилась тепер, в часі сучасної війни. Мало того. Австрія, йдучи на стрічу польським домаганням, рішила зовсім не рахуватись з українським народом і трактувати його *per non est*. Чим же супроти сього являлись всі усильні заходи австрійського правительства використувати „українську справу“ в боротьбі своїй проти Росії — а вона її знаменито використала!—

як не одною ганебною провокацією?

Нам можуть сказати, що за головним жерелом нещастя, яке спало на український народ Галичини, треба шукати в некорисній для Австрії воєнній конюнктурі, яку добре вміли використати Поляки. Таке пояснення можна розуміти, або ні. Але воно в кождім разі не оправдує кроку Австрії супроти Українців. Навпаки, воно показує тільки, що популярне гасло „визволення малих народів” в сучасній війні в устах великих, імперіялістичних держав являється звичайнісіньким османом. Перші Українці впали його жертвою, але вони не будуть останніми. В їх положенню знайдеться ще не один недержавний народ.

Та акт з 5.XI. 1916 р. має ще в одному напрямі не мало важке значіння. Він означає повне банкруцтво політики льюїлізму українських міщанських партій взагалі.*)

Можна мати ріжний погляд на те, чи і на стільки міщанські партії поневоленого народу повинні узалежнювати себе від

*) Роблячи сей закид українським міщанським партіям, не хочу тим самим виставляти в додатному світлі політику й тактику української соціалдемократії Австрії. Навпаки, мушу признати, що вона в часі війни не тільки йшла в розрив з соціалізмом, але була реакційною.

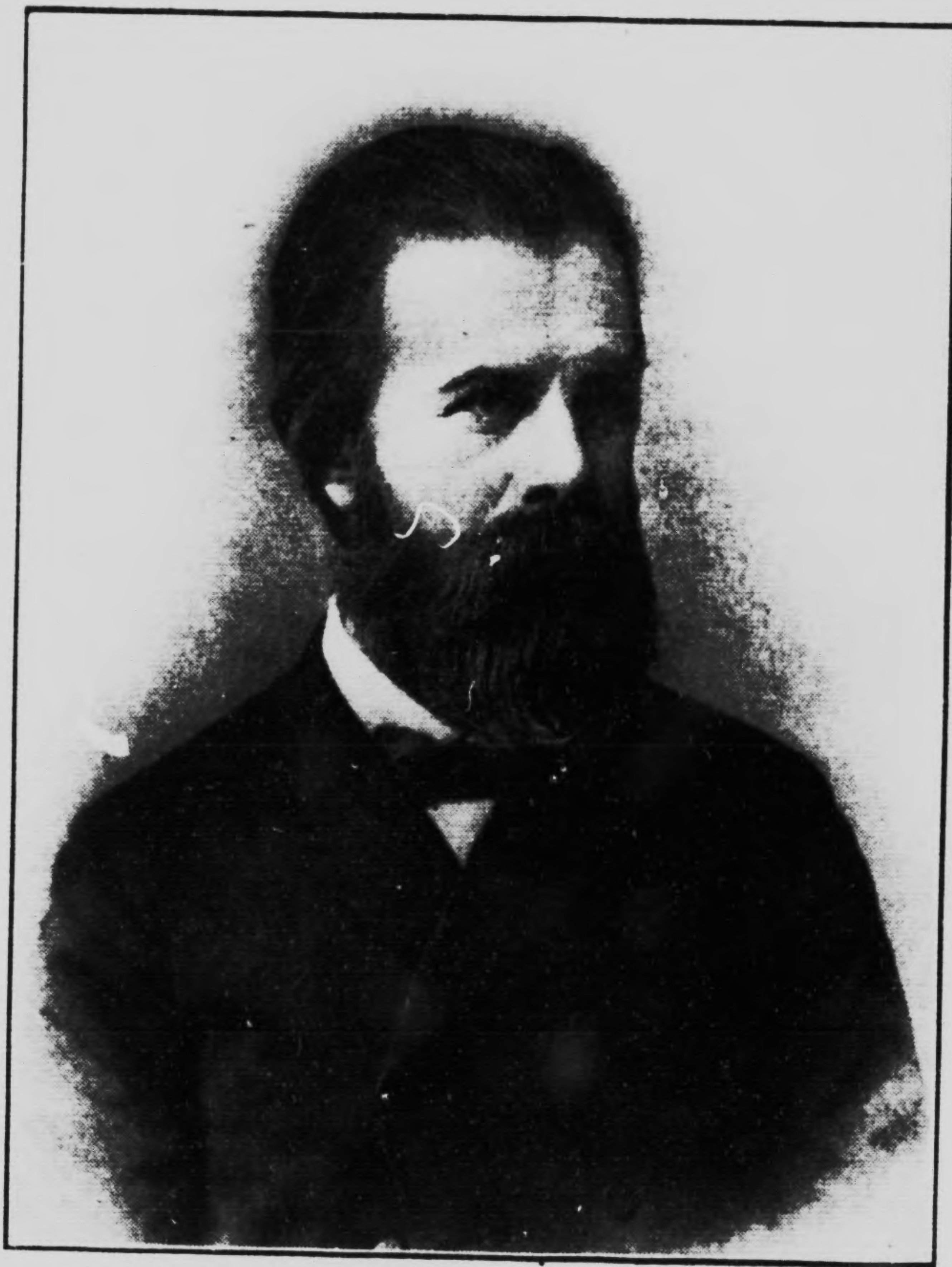
правительства держави, що являється ся його гнобителем. Безперечна річ, що міщанські партії не можуть піти проти власної своєї природи. Вона тягне їх завжди туди, де вони сподіваються ся своїми вислугами, без затрати енергії на масову боротьбу, добитись як найбільше концесій. Але стаючи навіть на сей погляд, треба сказати, що важні концесії, які можуть мати тревалу вартість, дають ся правительствами тільки тоді, коли за ними партіями стоять маси і коли в кожній хвилі можуть до них відкликатись.

Ми дуже добре розуміємо надзвичайно важке становище провідників української політики в Австрії в часі війни. Много обставин утруднювало се становище: військова диктатура і метерніхівський режим графа Штірка, антійукраїнська акція Поляків, неможність впливати на маси ввиду утрати частини української території Галичини і ввиду цензури, перед якою блідне французька і російська, внутрішні боротьби й інтриги в українському таборі, що в 99 % мали особистий підклад а які виказали повну незрілість політичну Українців в так важний момент і брак полі-

тичного виховання тих „діячів”, що причинялись до безчещення українського імени, і т. д. Але все те не може оправдати ніяк сеї політики рабства без застережень провідників української політики в часі війни супроти австрійського правительства, яка, ніде правди діти, була тільки консеквенцією цілого курсу політики українських міщанських партій, що датують ся з 1909 р.

Перед наслідками „політики поклонів, крутійства, попівсько-адвокатської еквілібристики“ перестерігав колись неб. Драгоманів українських народовців. „Ідіть в народ... — кликав він в 80 рр. — то потім явитесь і в офіціальних інституціях парламентських як сила а не як лякеї і жебраки, явитесь масою а не одиницями!” Пересторога Драгоманова виїшла тільки на добре українським народовцям.

Не можна сказати, щоб на довго перед війною не відзивались подібні голоси перестороги перед сею політикою льоялізму, хочби з боку проф. Грушевського. Але його голос був голосом воїюючого во пустині. В кращім випадку бачено в нім максімалізм *Prinzipienreitera*, в гірнім недотенність аматора в політтиці.

Михайло Драгоманів.

„Ідїть в народ — то потім явитесь
як сила — явитесь масою, а не
одиницями”.

Може бути, що отверезення вже наступило. Бо тільки так можна розуміти зазив в укр. пресі в ревізії української політики і отсих кінцевих слів протесту Української Національної Ради проти відокремлення Галичини: „українська нація, в своїх змаганнях, задовольнити практичні потреби народу як також осягнути національно-політичні ідеали, мусить рахувати тільки на власні сили, при чому належить оцінювати кожодчасне політичне становище твёрезо і на підставі реальних фактів та існуючих відносин фактичних сил”.

*

*

*

Знова, в сій злій годині для українського народу зявив ся перед ним геній руїни України. Наче змія вкрадаєть ся в зболілу душу Українця, крадькома кидаючи в неї зерно зневіри: яким шляхом тепер вам йти? де шукати помочі?

О, як мучило се питання розпуки душу великого Богдана після катастрофи під Берестечком?! Як мусів давити він свій біль, щоб легше зробити той розпачливий крок, що мав такі фатальні наслідки для українського народу... .

Або возьмім політику австрійських Українців після 1848 р., коли Австрія зрадила „Тирольців Сходу” й віддала їх на ласку й не ласку Полякам. Чи-ж не розпука зродила тоді серед більшости то-

дїшної української інтелігенції погляд: „волимо радше втонути в російському морі, як згинути в польському болоті“? Навіть такий чільний коріфей українського національного відродження з 40 рр. ХІХ ст. як товариш і друг Маркіяна Шашкевича, Яків Головацький перейшов в так зв. москофільський табір... А за ним много, много інших..

Ми не знаємо, що принесе нам сучасна війна. Будучність найблизша перед нами закрита.. Але те все, що вже тепер діється довкола нас, ізза нас, але без нас, — таке зловіще для нашого народу.

Чи повторить ся історія „фатальних помилок“? Чи повстане у нас справдішне, українське „новочасне москвофільство“? Адже-ж над поширенням його вже працюють в деяких неутральних краях нечесні люди.

Не хочемо бути пророками.

На одно тільки звернемо увагу. Австрійська Україна завсїгди свої відроджуючі й життєві соки черпала з російської України. Питанне, що з нею станеть ся, вважаємо другорядним супроти кардинального питання: чи і як скоро прозріють селянські і робітничі маси на російській Україні. Тут весь секрет розвязки „українського питання“ взагалі. Отверто треба сказати, що володарем душ сих мас є кожний, тільки не передова фаланга українського національного відродження, українська інтелігенція в широкому розумінню сього слова. Ті, що бажають сі маси піднести на найвисші щаблі прогресу — вони нині являють ся ще чужинцями для сих мас. Не рівна є отже боротьба їх з всякими претендентами до сих міліонових незрячих

мас. Але ми ні на хвилю не сумніваємось, в чию користь покінчить ся боротьба. Кінець її буде днем воскресення із мертвих великого народу, нині забутого, негованого, погорджуваного й оплюваного.

В часи важкого перелому серед українсько-галицького суспільства в 80 рр. мин. ст. виступив неб. Франко зі своїми товаришами з гаслом:

„Лупайте сю скалу!“ Скалу мертвецького сну українських мас та байдужности, нікчемности й подлости інтелігенції, що вийшла з тих мас і живе його коштом!

Два авторітети визнавали сі маси тоді: бога на небі і цісаря на землі. Інтелігенція їх була їм чужа. Вона за малими виїмками балакала тоді по польськи й соромила ся сих мас. Треба було надмірної любови до них, яка горіла в серці Франка і його товаришів, треба було повного самовідречення, щоб піти сим „каменярьським шляхом“. Якже-ж до непізнання змінилась галицька Україна після двох десятків років сеї важкої праці над відродженнем українських мас!...

„Лупайте сю скалу!“ Се гасло в слухний час пригадано на російській Україні. Шлях який веде через його, свобідний від всяких орієнтацій, він хоронить кожного від всяких іллюзій і помилок, але він тернистий і вимагає великих жертв.

Щож? Без мук, терпінь і великих жертв неможлива воля нашого народу!

Genève 20. XI. н. ст. 1916.